

Effecten van Covid19 op sociale ongelijkheid

Een cijfer-excursie en tussenstand in 2021

Door Ellie Smolenaars

Hoe werkt de coronapandemie, in op sociale ongelijkheid? Wie bevindt zich in kwetsbare situaties qua arbeid en inkomen? Dit artikel is geschreven aan het begin van opnieuw een lockdown, eind december 2021 in Nederland, op basis van

een reeks cijfers en nieuwsberichten. De grote verandering? Dat is de gestegen inflatie: de dagelijkse boodschappenmand, de woon- en energierekeningen zijn duurder geworden. Dit treft vooral lage inkomen- en vermogen-huishoudens.

Overzicht scheppen is niet eenvoudig middenin een pandemie, daarom vooraf de opmerking dat ik na deze niet-uitputtende 2021-feiten-reis met wat nogal wat vragen bleef zitten. Gelukkig ben ik daarin niet alleen, want voor iedereen is de pandemische situatie nieuw. Toch vond ik een aantal antwoorden die bijdragen aan een realistisch beeld van de situatie:

1. de economie groeit
2. het aantal arbeidsuren en de werkloosheid dalen én stijgen
3. het armoederisico in Nederland is onveranderd en wereldwijd leven 100 miljoen kinderen meer in armoede
4. inflatie met een recent historisch record (nov. 2021) treft (bijna) ieder en lagere inkomens onevenredig hard

1. De economie groeit

Opvallend is dat economie en werkgelegenheid verder groeiden na de plotselinge, eerste 2020-pandemie-dip. Dankzij de steunmaatregelen konden veel negatieve effecten opgevangen worden. Daarna gebeurde wat je ook in China eerder zag gebeuren: alles startte weer, de economie sprong in de zomer van 2020 weer 'aan'. Hoe werkte dat door op arbeid en inkomen van mensen?

Over de langetermijneffecten van deze pandemie zullen we pas over een paar jaar overzicht hebben en meer weten. Voor nu is de vraag wie er, qua arbeid en/of inkomen, te lijden heeft onder de pandemie. Want een economie en de werkgelegenheid kan groeien met een bepaald gemiddelde, maar net zoals bij een cijfer als de gemiddelde levensverwachting, is dat geen precieze uitspraak over het leven van een of een paar mensen.

2. Het aantal arbeidsuren en de werkloosheid dalen én stijgen

2a. Minder arbeid

De Covid19-pandemie had een aanzienlijk verminderend effect op het aantal arbeidsuren. De afname in het aantal arbeidsuren was het grootste voor 'niet-essentiële werkenden' die niet online konden werken (Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde 2021).

De werkloosheid is toegenomen onder de mensen met alleen basisonderwijs. De werkloosheid onder andere groepen is gelijkgebleven of juist afgenomen (CBS 2021).

In de cultuursector stonden zzp'ers het snelst op straat. De grote instellingen kwamen er relatief goed doorheen, ze sloten, kregen steun en maakten minder kosten. De onzekerheid over het wel of niet open zijn, is qua arbeid en inkomen doorgegeven: opvallend is dat in de cultuursector kleinere bedrijven minder snel mensen ontsloegen dan grote bedrijven (Boekmanstichting 2021).

2b. Meer arbeid

Bepaalde sectoren leden onder grote werkdruk: de gezondheidszorg, de zorg, de mantelzorg. En denk aan de gehele sector der onlinediensten,

pakketbezorging, flitsbezorgers. Het aantal banen is na de flinke dip in het 2e kwartaal van 2020 dan ook weer gestegen. Met name in de handel, zorg en dienstverlening (CBS 2021c). Wanneer je deze cijfers confronteert met je visuele straatbeleving: ik had wel eens het gevoel in de winkelstraten en pleinen te struikelen over de borden met de vraag om personeel. Dit is het gevolg van de eerdere ontslagen van vooral flexpersoneel.

In aansluiting op wat al uit onderzoek bleek in 2020* is bevestigd dat beter opgeleide en betaalde individuen hun aantal vanuit huis gewerkte uren veel meer konden verhogen dan minder hoog opgeleiden. Dit verschil vertaalde zich echter niet in een hoger huishoudinkomen. Dit is me nog een beetje een raadsel, zoals ik het nu begrijp ligt dat er aan dat parttime banen in huishoudens worden opgezegd (Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde 2021).

Kortom, arbeidsdruk en onzekerheid zijn ongelijk verdeeld. De kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt zijn en blijven de flexwerkers (SCP 2020). Een mogelijk gevolg hiervan is dat werknemers met hun voeten gaan stemmen en onzekere sectoren verlaten voor zekerder sectoren met betere werkgevers, betere arbeidsomstandigheden en betere betaling. Het jojo-effect van lockdownontslagen straft daarmee bedrijven die hun personeel niet in dienst hebben (kunnen) houden en nu niet meer aan personeel komen. Nieuw is concurrentie op arbeidsvoorwaarden, ook in zorgberoepen, zo wordt in Duitsland geworven met extra premies die kunnen oplopen tot 3000 Euro contant, om verpleegpersoneel binnen te halen.

Intermezzo met beeld

Een nieuwe arbeidstweedeling doet zijn intree: essentieel versus niet-essentieel. Daarvan getuigt ook deze [Nachtwacht der Onmisbaren](#):

3. Het armoederisico in Nederland is onveranderd en wereldwijd leven 100 miljoen kinderen meer in armoede

In de EU is met name het inkomen van de beroepsbevolking (18-65 jaar) getroffen door de pandemie, minder dat van de 0-18-jarigen en 65-plussers, concluderen onderzoekers van Eurostat in een ruwe schatting (Eurostat 2021). Dit is overigens nog zonder de eind 2021 omhooggeschooten inflatie mee te berekenen, inflatie raakt vaak ook vooral gepensioneerden die weinig mogelijkheid hebben door arbeidsinkomsten de prijsstijgingen bij te benen (maar mogelijk wel door huurinkomsten of eigen vermogen/aandelen/huis). Opvallend is overigens dat de inkomensongelijkheid in Nederland niet toenam door de pandemie. Dat is te danken aan de steunmaatregelen. Nederland doet het in dit opzicht vele malen beter dan het Verenigd Koninkrijk (Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde 2021).

Het armoederisico blijft vrijwel onveranderd, verwacht(te) het Centraal Planbureau voor de jaren 2021 en 2022. Van de huishoudens met een laag inkomen

moesten er 221 duizend al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Eenoudergezinnen, alleenstaanden tot aan de AOW-leeftijd, huishoudens met een niet-westerse migratieachtergrond, bijstandsontvangers en laagopgeleiden zijn groepen die tot de risicogroepen horen (CBS 2021d).

Op wereldschaal volgde herstel in 2021, maar het herstel verliep minder goed in lage inkomenslanden. Geschat wordt dat daardoor 100 miljoen kinderen meer in arme huishoudens leven (Unicef 2021).

Hoge inflatie treft lagere inkomens onevenredig hard

Inflatie met een recent historisch record (nov. 2021) treft (bijna) ieder en lagere inkomens onevenredig hard. Bij mijn overzicht eind 2020* liet ik prijzen en bestedingen buiten beschouwing. Dit jaar niet, want ik vermoed dat dit wel eens HET thema van het jaar 2022 kan worden. In november 2021 is het inflatiecijfer omhoog geschoten. Er lijkt sprake van een soort oververhitting van de economie, met de hoge werkdruk in sommige sectoren, de hogere kosten in de zorg, de druk op de uitgaven van klimaatinvesteringen en globale logistieke problemen.

Prijsstijgingen van de dagelijkse levensmiddelen, energie- en woonprijzen treffen vooral de lagere inkomens. Een relatief groot deel van hun inkomen wordt opgeslokt door deze onvermijdelijke uitgaven. Je staat ernaast en je kunt er weinig aan doen. Een eenmaal opgetreden inflatie is bovendien een hard feit, de schade in die maand is in je huishoudboekje al werkelijkheid geworden, het geld is uitgegeven. Het is de hoogste inflatie in bijna 40 jaar. (CBS 2021b).

Economische structuren zijn er al voor een pandemie begint. De sociale markteconomie onder de kabinetten Rutte 1 – 3 wordt gekenmerkt door - soms ingewikkelde - compensatie van negatieve inkomenseffecten. Positief is dat in 2022 een vermindering van energiebelasting en een belastingverlaging op stroom wordt toegepast, wat zo'n 400 euro op je energierekening zou schelen, afhankelijk van je energieverbruik. Het kabinet kan aan de belastingen sleutelen; het beïnvloeden van de wereldenergieprijzen is lastiger zo niet onmogelijk.

Hectiek

Word je wat gestrest van deze opsomming ... en denk je waar wil deze auteur naartoe en heb je bovendien vaak de neiging alle nieuwsberichten even uit te zetten? Dan is het goed te bedenken dat deze pandemische, en straks de post-pandemische situatie, nieuw, interessant en belangrijk is. Een brede sociale blik, niet compleet voorgekauwd, en daarbij niet alleen de succescijfers volgend om het consumentenvertrouwen hoog te houden, is cruciaal om er op te letten wie door de mazen van het vangnet heen glipt en aandacht en extra steun kan gebruiken. Dit is ook een uitnodiging om via de links onderaan dit artikel zaken nog eens rustig na te lezen in het dagelijkse mediageweld van oneliners.

Wat me tot slot nog opviel is de toonverandering in de communicatie over sociale ongelijkheid. Het Centraal Bureau voor de Statistiek zet stevig in op: het gaat allemaal niet zo slecht, kijk eens hoe de welvaart is toegenomen. Dat is waar. Het gaat goed, het gaat beter en dat moet gecommuniceerd worden. Tegelijkertijd is het waar dat er armoede is. Het gaat mensen slecht, slechter en dat moet ook gecommuniceerd worden. Dan is er ook nog een andere, ruwe kant van dezelfde medaille: dat sommige mensen altijd klaar staan, presteren onder hoge werkdruk en onbetaald of betaald werk doen onder beslist beroerdere omstandigheden dan de gemiddelde thuiswerker. Als je dan nog je woon- en energierekening de pan uit ziet rijzen, dan is onvrede voorgeprogrammeerd.

Ellie Smolenaars, 21 december 2021

[* Effecten van Covid19 op sociale ongelijkheid - Een kleine cijfer-exkursie en tussenstand. Verscheen in december 2020 in de Nieuwsbrief van de Sociale Alliantie.](#)

Bronnen:

Boekmanstichting 2021. Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund - Effecten van de coronacrisis in de culturele sector. Amsterdam, 27 mei 2021.

https://www.boekman.nl/wp-content/uploads/2021/05/Ongelijk-getroffen-ongelijk-gesteund_def.pdf

CBS 2021a – Werkloosheid naar onderwijsniveau.

https://www.cbs.nl/item?sc_itemid=1f442962-cd1d-43ce-895a-dc93b282c845&sc_lang=nl-nl

CBS 2021b. Inflatie.

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/49/hoogste-inflatie-in-bijna-40-jaar>

CBS 2021c. Banen en Werkgelegenheid, via dossier CBS-cijfers Coronacrisis.

<https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/banen-werkgelegenheid>

CBS 2021d. Armoede en sociale uitsluiting 2021.

<https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2021/49/armoede-en-sociale-uitsluiting-2021>

Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde 2021. Ongelijkheid in arbeidsuren en inkomen gedurende het eerste jaar van de coronapandemie. 25 nov. Preadviezen 2021 van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde.

<https://esb.nu/esb/20068498/ongelijkheid-in-arbeidsuren-en-inkomen-gedurende-het-eerste-jaar-van-de-coronapandemie>

Eurostat 2021. Early estimates of income inequalities during the 2020 pandemic. Geraadpleegd op 21/12/2021.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_estimates_of_income_inequalities_during_the_2020_pandemic#Key_findings

SCP. 2020. Kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt.

<https://www.scp.nl/onderwerpen/corona/documenten/publicaties/2020/07/09/kwetsbare-groepen-op-de-arbeidsmarkt---beleidssignalement-maatschappelijke-gevolgen-coronamaatregelen>

Unicef. 2021. Child Poverty and Covid19.

<https://data.unicef.org/topic/child-poverty/covid-19/>